

התורה המאחדת – סיפורו של הדף היומי

הרב יצחק ריגר

זכינו וב"ה נפוץ רעיון הדף היומי בכל תפוצות ישראל, בכל החוגים, ובכל זרמי היהדות הנאמנה לתורה ומצוות. ואף ביישובינו ישנם כמה וכמה שיעורי הדף היומי, החל מעלות השחר לאחר מניין וותיקין, ועד לשיעורי לילה לאחר עמל העבודה והמטלות היומיות, יושבים בעלי בתים ואנשי עמל ללמוד את הדף היומי טרם לכתם לישון. ועתה זוכים לחגוג יחד כולם את סיום המחזור הי"ג.

אם נשאל את הלומדים ואת המלמדים: רעיון זה של הדף היומי, של מי הוא, אני מניח שכולם יענו: 'הרב מאיר שפירא זצ"ל – רבה של העיר לובלין ומייסד ישיבת חכמי לובלין'. אכן אין ספק שהמהר"ם שפירא זצ"ל היה זה שהביא את הרעיון ליכנסייה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' שהתכנסה בג' אלול תרפ"ג בעיר וינה ושם התקבלה.²

אבל... האם היה הוא זה שיזם את הרעיון? האם היה הראשון? והאם הכן התקבלה ההצעה על דעת כולם?

רבי מאיר שפירא מלובלין, נולד בעיר שאץ שברומניה להוריו הרב יעקב שמשון שפירא (מצאצאי רבי פנחס שפירא מקוריץ) ומרגלא, בתו של הרב שמואל יצחק שור, בעל שו"ת מנחת-שי. כבר בילדותו הוא התבלט בגאונותו ונחשב לעילוי, לכן לא נמצא לו מלמד מתאים. אביו פנה אל רב העיר, הרב שלום מושקוביץ, האדמו"ר משאץ, וביקש ממנו עזרה למצוא מלמד לבנו מאיר, הרב מושקוביץ השיב שמאחר וממילא הוא מלמד את שני בניו הגדולים, הוא מוכן לצרף אליהם את מאיר, למרות פערי הגילאים.

² הכנסייה הגדולה הראשונה הייתה אמורה להתקיים בגרמניה בשנת תרע"ד, בשל כנסייה זו נסע הראי"ה קוק זצ"ל בחודש תמוז לשווייץ, ושם תיכנן לפגוש את החפץ חיים ואת רבני ואדמו"רי אגודת ישראל ולפרוס בפניהם את רעיון הציונות בשל פרוץ מלחמת העולם הראשונה נאלץ הרב זצ"ל להישאר בעיר סנט גלן ומשם פעל לסייע ליישוב שבארץ. בתום המלחמה, לאחר תקופה של כשלוש שנים בלונדון, חזר הרב קוק לארץ ישראל.

הילד מאיר השתלב מהר בשיעורי הרב בגלל חריפותו, ויחד עם זה בין שיעור למשנהו היה מתרועע עם בניו ובנותיו הקטנים של הרב, שהיו בני גילו, והיה משתף אותם בחלומותיו. מאיר סיפר להם שיש לו חלום שיבוא יום שכל עם ישראל ילמד אותו דף גמרא, וכך תהיה שפה משותפת לכל היהודים בכל תפוצות ישראל. ילדי הרב הגיבו בזלזול לדברי מאיר: 'חלומות שווא ידברו'. מה שאף אחד לא הצליח עד היום, כיצד חושב אתה להצליח?! וכך מדי פעם היה מאיר מתלהב מחדש מהחלום שלו, והילדים היו מבטלים אותו ומצננים את התלהבותו.

חלפו השנים, הרב מאיר שפירא הפך לתלמיד חכם גדול ולמנהיג רוחני, ורעיון הדף היומי כבש את עולם התורה. יום אחד, בתחנת רכבת, ניגש אליו רב אחד ואמר לו שהוא נשוי לבתו של האדמו"ר משאץ, והיא מברכת אותו על הצלחתו הגדולה בהפצת התורה. התעניין ר' מאיר היכן ניתן לפגוש אותה, כיוון שיש לו דבר למסור לה. הפגישה יצאה לפועל, ור' מאיר פנה אל בת האדמו"ר: 'את זוכרת שהיינו ילדים קטנים ודברתי אתך ועם אחיך על חלום 'הדף היומי', ואתם נהגתם לבטל את דברי ולצנן את התלהבותי. אינני מקפיד על כך כיוון שבאותה עת היינו בסך הכל רק ילדים קטנים. אבל בקשה אחת לי ממך: 'את מחנכת ומופקדת על חינוך ילדי ישראל, זכרי: לעולם אל תזלזלי בחלום של ילד!! אם הייתי בנוי ככל האדם שכאשר לועגים לו הוא נשבר, את יודעת מה עם ישראל היה מפסיד?! את יכולה לתאר לעצמך את עם ישראל ללא הדף היומי? לכן בקשתי מכל הלב - אף פעם אל תלעגי לחלום של ילד. ילד יהודי יכול להגיע רחוק רחוק על פי חלומי'.³

מספרים, כי בשעה שרבי מאיר שפירא מלובלין שימש כבר כרבה של לובלין וסיפר על רעיון 'הדף היומי', היו רבים ממכריו שפקקו ביכולת הגשמתו. 'האם אתה מעלה בדעתך שייקה' מפרנקפורט וחסיד גור מוורשה, יהודי מקזבלנקה והסוחר היהודי מניו יורק ילמדו כולם אותו דף גמרא?! – 'אכן כן', השיב ר' מאיר, 'צאו וראו את דף הגמרא: התלמוד נכתב בבבל, לצדו נדפס פירושו של רש"י, בן אשכנז-גרמניה, לידו

³ גיליון 'דרשו' שיצא לכבוד סיום הדף היומי. מתוך שיחה עם הרב חזקיהו מישקובסקי. בסיום המאמר נכתב: 'לקורא המטיל ספק באמיתות הסיפור. הסיפור אומת על ידי בנה של בת האדמו"ר, הגר"מ הברשטאם'.

פירושם של בעלי התוספות הצרפתיים, מתחתיו פירושו של רבנו חננאל מצפון אפריקה, ובשוליים ניתנו הפניות לרמב"ם, בן מצרים, לשולחן ערוך שנתחבר בארץ ישראל והגהות הרמ"א שנכתבו בפולין. אם כל אלה היו מסוגלים - למרות מחלוקות שביניהם - לחבור יחדיו כדי ליצור את היצירה התלמודית המופלאה, גם אנו נוכל לעשות כן.⁴

הרב שפירא, שהיה אחד הצירים הצעירים שהשתתפו בכנסייה, רצה להעלות את רעיון הדף היומי בפורום הרחב של הכנסייה. לצורך כך העלה את הרעיון בישיבה של הוועדה המכינה שסיננה את הרעיונות וההצעות של כל המשתתפים, אך המפתיע הוא שקמה התנגדות להצעה זו על ידי רוב הצירים. הרב חיים קרייסוויירטה זצ"ל, מי ששימש כרבה של אנטוורפן, השתתף בישיבה זו, וכך כתב ביומנו:

שעה שהוצע רעיון לימוד הדף היומי לפני חברי מועצת גדולי התורה שהתכנסו לפני פתיחת כנס הפתיחה בכנסייה הגדולה, לא כולם התלהבו מיוזמתו זו, וכל אחד טעמו ונימוקו עמו. היו כאלו שפחדו שהרעיון לא יתקבל ואין זה לפי כבודם של חברי מועצת גדולי התורה שיציעו רעיון מהפכני כל כך שלא יתקבל על ידי כל המתכנסים, אי לכך לא הסכימו להציע את הרעיון בשם חברי מועצת גדולי התורה אשר נותנת להצעה גושפנקה רשמית, רק התפשרו וסיכמו שרבי מאיר יביא את ההצעה כהצעה פרטית משלו. בין המתנגדים ישב יהודי, ותהה בקול רם: 'פתאום כל 'עם הארץ' יגמור את הש"ס ויכונה ש"ס יודי?!' רבי מאיר נאלם דום והיה נבוך ביותר, על התקפה מזוית זו לא חשב בכלל, אך ישב שם הרב הגאון רבי מנחם זצ"ל והוציא מיד ממבוכתו ואמר בחכמה: 'יהודי שגומר את הש"ס כבר לא ייקרא עם הארץ!'⁵

ואולם כוחה של הוועדה המסדרת' גבר, ורוב החברים התנגדו להצעתו, ולפיכך למחרתם לא ניתן האישור להעלות את הצעתו.

⁴ דף לתרבות יהודית, גליון 248.

⁵ 'מיים חיים' מאת הרב חיים קרייסוויירטה זצ"ל.

מי שהסכים להצעתו זו היה הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, רבה של וילנא, שהציע הצעת פשרה: יהיה זה המהר"ם שיביא בפני המועצה את ההצעות שכן הוסכם עליהם בוועדת הרבנים, ותוך כדי דיבור יוסיף כי יש לו רעיון אישי משל עצמו והוא מביא אותו לציבור כדי שישמע וישפוט.

הרב שפירא חשש שמפאת גילו הצעיר (36), צירי הוועידה לא יתייחסו להצעתו, ולכן לפני פתיחת הוועידה הלך לדבר עם זקן רבני הדור החפץ חיים בנושא. הרב חיים קרייסוויטרה כתב ביומנו שהרב שפירא ביקש מהחפץ חיים שיהיה הוא, ממעמדו הרם, ובתור זקן הדור, המציע בפני קהל הרבנים ובאי הכנסייה. החפץ חיים סירב ואמר לו: 'לא, תציע בעצמך את רעיונך לפני באי הכנסייה. אולם זאת תבקש להיכנס למעמד הפתיחה (שהתקיים בג' אלול) עשרים דקות מאוחר יותר'.⁶ כשהופיע רבי מאיר שפירא, באיחור לכנסייה, האולם היה מלא מפה לפה, החפץ חיים שראהו עומד על מפתן הכניסה קם לכבודו מלוא קומתו... כשראו כל הקהל באולם והרבנים היושבים בשולחן הכבוד את החפץ חיים נעמד לכבודו, קמו אחריו לכבודו של אותו אברך בלתי מוכר.⁷

⁶ אורייתא, כרך כ'.

⁷ מאוחר יותר עזב החפץ חיים את אולם הישיבות לתדהמת 900 הצירים וכל גדולי הדור סיפור המעשה הגיע מפי הרב שמואל הכהן וינגרטן זצ"ל, אשר זכה לשמש כמה מגדולי אותו הדור, וכך הוא כותב: 'בזמן התכנסותה של הכנסייה הגדולה הראשונה, ישבו בה גדולי ישראל, וביניהם בעל החפץ חיים, שישב על שולחן הנשיאות. ואז קרה מקרה מעניין, שהביך את מנהלי הפוליטיקה של 'אגודת ישראל', ובייחוד את הצירים מארץ ישראל.

בעל החפץ חיים שישב על יד שולחן הנשיאות, בשומעו מאחד הרבנים דברי פגיעה במרן הרב קוק, קם ממקומו מזועזע, ואמר: 'פגעו במרא דארעא דישראל!' – 'מען דאף קורע זיין' (צריך לעשות קריעה) ועזב מייד את הכנסייה. למרות בקשות מרובות שיחזור, ישב באכסניה שקבעו לו, וחיכה לחבריו מפולין לחזור איתם יחד לביתו.

באותה כנסייה של 'אגודת ישראל' השתתפו גם נציגים של 'אגודת ישראל' הירושלמית, וגם הם ביקשו לבוא אל החפץ חיים, ולקבל את ברכתו. וכך ממשיך ר' שמואל בסיפורו: 'כאשר האנשים נכנסו והוצגו כחברי המשלחת מארץ ישראל, לא רצה החפץ חיים לקבל אותם ואמר: 'לאלה שמעליבים את הרב קוק, מרא דארעא דישראל, אינני נותן שלום עליכם!'

בישיבה החמישית שהתקיימה בטי' באלול, התכנסו כל מועצת רבני אגודת ישראל שכללו בין השאר את: החפץ חיים, האדמו"ר רבי אברהם מרדכי אלתר מגור, הרב חיים עוזר גרודזנסקי מווילנא, האדמו"ר רבי ישראל פרידמן מצ'ורטקוב, האדמו"ר רבי משה פרידמן מבויאן, הרב מאיר דן פלוצקי בעל היכלי חמדה', הרב משה מרדכי אפשטיין מסלובודקה, הרב יהודה לייב צירלסון מקישינב, הרב איסר זלמן מלצר מסלוצק, הרב מנחם זמבה הי"ד מורשא, זכר צדיקים לברכה וזכותם תגן עלינו. נאם המהר"ם שפירא, שהיה ידוע בכושר דיבורו הרהוט והמסוגנן, במשך שעתיים וחצי. הוא התחיל לפרט את ההחלטות שהחליטו הוועדות השונות של אגודת ישראל, ולאחר מכן הוא הגיש את הרעיון של הדף היומי:

על הכניסה הגדולה להחליט, כי החל מראש השנה תרפ"ד יש ללמוד מדי יום ביומו דף גמרא לפי סדר הש"ס מתחילתו...
שוו בנפשכם, כמה נפלא הוא חזיון 'דף היומי' כשנתגשם, הנה נוסע לו יהודי באניה ותחת בית שחיו מסכת ברכות, נוסע הוא שבועיים ימים מארץ ישראל לאמריקה. כל יום עם דימדומי חמה הריהו פותח את הגמרא ולומד את הדף, ובבואו לאמריקה, הריהו נכנס לבית המדרש בניו-יורק ומוצא להפתעתו עוד יהודים עוסקים באותו דף שבו הגה היום. ומצטרף ללומדים בחדוה, מתפלפל עמהם, והם משיבים לו, נמצא שם שמים מתאדר מתגדל ומתקדש.
ויהודי מארצות הברית שעקר לבראזיל שבדרום, או ליאפאן שבאסיה, הריהו סר בראש ובראשונה לבית המדרש ומוצא את כולם עסוקים בדף שהוא עומד היום. וכי יש לנו איחוד לבבות גדול מזה? ולא רק זאת, עד הנה נשארו מסכתות שלא למדו אותם ציבור גדול והיו כ'יתומים', שרק יחידי סגולה חמלו עליהם וה'דף' יתקן הכל!⁸

לאור ה'תרגיל' שעקף את הועדה המכינה, עיתון אגודת ישראל בארץ ישראל בשם 'קול ישראל' סיכם את הישיבה בכך: 'הכנסייה הגדולה שומעת בתשומת לב את כל ההצעות החשובות של הרב שפירא בנאומו המצוין משך שעתיים וחצי ודבריו מתקבלים בהתלהבות ומחיאיות כפיים',⁹ אך לא הזכיר את הצעתו ללימוד הדף היומי.

⁸ אלבום דף היומי, מכון גל-עד עמ' 20-21.

⁹ קול ישראל כרך 3 גליון ד, ט מרחשון תרפ"ד.

לאחר שבסיכום הכנסייה נרשם כי התקבלה הצעתו של המהר"ם, נאלץ העיתון לפרסם הודעה בטעם 'הנהלת אגודת ישראל' כי:

הכנסייה הגדולה בוינה (וכאן שוב הושמט שמו של המהר"ם) הטילה חוב מוסרי על כל חבר ב'אגודת ישראל' ללמד לכל הפחות דף גמרא אחד בכל יום. ובכדי לתת לענין הזה אופי קבוע ומסודר, הוחלט שאותו הדף יהיה דף אחד בכל העולם... ביום א' של ראש השנה תרפ"ד יתחילו איפוא כל חברי 'אגודת ישראל' ללמד מסכת ברכות דף ב' וכן הלאה בכל יום דף אחד כפי הסדר.

ההחלטה רבת התועלת הזאת שאי אפשר עור
לערוך את ערכת הרם. נחטכתי ברצון אצל כל בני תורה
ועשתה פרי תנוכה ואין בית הסידים אהר ששם לא ילמדו
את הדף היומי כחשק גדול, ונפלא הרבה, כי תיכף
ביום א' ראש השנה התחילו ללמד את הדף היומי ב'
ברכות בכל עיר ועיר — כמעט כל חברי האגודה, גם
עד כמה שנחמטם הלמוד, דף היומי נוכל לראות
סוף שאין כנמצא בשום בית מסחי-ספרים אף נסרא
אחת מסכת ברכות, וכבר מתחילים לקנות מסכת שבת
מיראה שסא גם הם תמכרנה ולא תמצאנה.
קטע מתוך העיתונות הדתית בפולין
חודש תשרי תרפ"ד

רק לאחר שבוע כשהדפיס העיתון את הלוח למחזור הלימוד הראשון. הופיעה הערה:
'הלוח נסדר ע"י הרה"ג ר' מאיר שפירא שליט"א אב"ד ור"מ בסאנאק, מציע ההצעה
הנכבדה של לימוד 'דף היומי'.

ואף דברות קדשו בשולחנו הטהור באותו לילה נסובים על עניני הדף הראשון של מסכת ברכות.¹⁰

התחלת לימוד הדף היומי – בעיר וורשא

וכה מתאר אחד מחסידי ראדזין את שהתרחש בוורשא הבירה אצל רבו: באותו ליל ראש השנה עלינו לחזות בשלחנו הטהור של רבי יוסף מרדכי אלעזר מראדזין זצוק"ל, ששהה אז בוורשא. נדחקנו בתוך הקהל הגדול שהתאסף ובא מהעיר ומערים אחרות, להסתופף בימים הנוראים בצל כ"ק הרבי, וכך בעמדנו צפופים זה לזה ש[ו]תים בצמא כל הגה שיצא מפי קדשו. אחרי השולחן כשחזר הרבי לחדרו והשאיר את הדלת פתוחה, נדחקו אנשים פנימה ככל שיכלו להיכנס. אף אני בן השתים עשרה הייתי ביניהם. בשיחתו שאל הרבי זצ"ל את הקהל איך נראתה התחלת לימוד הדף היומי ברחוב היהודי ובישטיבלך, וכשסיפרו לו על המראה הנהדר הביעו פני קדשו נהרה ושביעות רצון. ואז פתח וסיפר: 'ניהלנו בכנסייה הגדולה משא ומתן עם הרב מגלינא (העיר הראשונה בה כיהן מהר"מ שפירא כרב) שימכור לנו את זכות הדף היומי. אך הוא לא הסכים והזכות נשארה שלי.'

התחלת לימוד הדף היומי - בעיר ווינה¹¹

ווינה, שטרם השואה הייתה עיר [בה] הרפורמה [עשתה שמות ביהדות הנאמנה] והנשירה [רבים] מחיק היהדות, [במקביל] התנהלה גם תנועת התעוררות של חזרה בתשובה. לא מנהל ולא מורה דרך היה לה לתנועה זו, ובכל זאת רבים מבני העיר חזרו בתשובה. אך לפחות אחד מהם, חזר מכוחו של הדף היומי הראשון, וכך היה מעשה.

¹⁰ כוונתו של הכותב לדברי הרבי בטיש של ר"ה תרפ"ד, מופיע בספר 'אמרי אמת' בקטע המתחיל במילים "המלכות שמים" בהמשכו אמר האדמו"ר: 'ובזה יש לפרש מה שאיתא במסכת ברכות שלמדתי היום תנא היכא קאי'.

¹¹ עדות זו לקוחה ממאמרו של אברהם מרדכי וינשטוק 'נעשה ונשמע בווינה', שבו הביא עדות 'אחד הסופרים החרדים בני אותה תקופה'.

הבחור אליעזר גדל בבית דתי בגליציה. עם השנים הגיע לווינה, ושם נסחף בזרם החילונית, עד כדי כך ששנים רבות חילל את השבת.

אך עם כל זאת, כאשר הגיע ראש השנה התעורר בקרבו הרגש היהודי והוא לא הלך לעבודה, ולא זו בלבד, אלא שאחר הצהריים אף יצא לתשליך על גדות נהר הדנובה החוצה את העיר, בסמוך למועדון של צעירי אגודת ישראל ששכן במקום. והנה סיבבה ההשגחה, ואליעזר זה הצטרף באמירת התשליך לאחת הקבוצות, שמהתשליך הלכה לשיעור הראשון של 'דף יומי' שנלמד על ידי ר' שלמה שרייבר – מחשובי תלמידי החכמים שדרו בעיר.

והנה אצל אליעזר זה שהשבת הגמרא והיהדות היו כבר כמעט זרים עבורו לחלוטין שימש 'דף היומי' כנקודת מפנה בחייו. נתקיימה בו אימרת הכנף המפורסמת של הרב מלובלין 'דף' נזדמן לי בין גלי הים הגועשים וניצלתי. כך הפך לבעל תשובה כשהוא אינו מחסיר אף פעם אף 'דף'. ואף אם בתחילה החזיק בקושי אחרי הלומדים, הרי שבמרוצת השנים הפך לתלמיד חכם. עם השנים זכה לעלות לארץ הקודש ולהיאחז בה, ואת הדף היומי – לא זנח עד יומו האחרון...

רבי ישראל פרידמן זצ"ל
האדמו"ר מצ'רסקוב

האם היה זה רעיון של המהר"ם עצמו?

רבי ישראל פרידמן זצ"ל האדמו"ר מצ'רסקוב¹²

האם היה זה רעיון של המהר"ם עצמו? ישנן עדויות כי קיבל זאת כשליחות מרבו רבי ישראל פרידמן האדמו"ר מצ'רסקוב.

¹² נולד בשנת תרי"ד בעיר פאטיק שבגליציה לרבי דוד משה פרידמן זצ"ל, האדמו"ר הראשון מצ'רסקוב, ולאמו בת רבי אהרן מטשרנוביל, ונקרא על שם סבו רבי ישראל מרוזין זי"ע. החל לכהן כאדמו"ר לאחר פטירת אביו בהושענא רבה תרס"ד. לחצרו בצ'רסקוב נהרו אלפי חסידים ובתוכם עשרות רבנים, שהמפורסם שבהם הוא הרב מאיר שפירא מלובלין, ראש ישיבת חכמי לובלין. רבי ישראל פרידמן הקים את 'הסתדרות החרדים' שהשתלבה אחר כך בתוך אגודת ישראל שנוסדה באותה תקופה. היה חבר מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל והשתתף בכינוסיה. בעקבות מלחמת העולם הראשונה עבר לווינה.

המהר"ם שפירא החשיבו כמורו ורבו וראה עצמו כחסיד צ'ורטקוב, ובעצת רבו בשנת תר"ע קיבל על עצמו בגיל 23 את ההצעה לרבנות בקהילת גלינה, ואף הזמין את האדמו"ר לטקס הנחת אבן הפינה של ישיבת יח"ל, ובטקס הפתיחה היה האדמו"ר מצ'ורטקוב שנאם את נאום הבכורה.

הרב שלמה זלמן הורוביץ זצ"ל אשר שימש כאב"ד בכפר פאטיק, סיפר שפעם הוא טייל עם הרב שפירא שסיפר לו בחשאי שרעיון הדף היומי יצא מהרבי שלו, האדמו"ר מצ'ורטקוב. אולם הרבי לא רצה לפרסם אותו מפני שהוא לא רצה שרק חסידי צ'ורטקוב ישתתפו בתכנית, אלא הוא רצה שכל כלל ישראל יתאחד בלימוד זה. לכן הוא בקש מתלמידו הרב מאיר שפירא להגיש את הרעיון כרעיון שלו, ומאחר והמהר"ם רצוי על כל הקהילות, החסידים והמתנגדים כאחד, יתקבל הרעיון על כולם.¹³

ואף ר' מרדכי הרלינג, אחיינו של הרב מאיר שפירא, אישר את דברי הרב הורוביץ, ואמר שהוא בעצמו שמע זאת כמה פעמים מדודו המהר"ם זצ"ל.¹⁴

גלגולו של רעיון

בעיון מעמיק בספרים ובפנקסי הקהילות אשר קדמו לכנסייה הגדולה מתגלה כי לרעיון 'הדף היומי' היו כמה גלגולים עוד לפני הצעתו של המהר"ם שפירא זצ"ל.

הרב משה מנחם שפיוואק הי"ד¹⁵

בעיתון 'דגלנו', ביטאון צעירי אגודת ישראל בפולין, שהופיע בחודש אב תרפ"א, שנתיים לפני הכנסייה הגדולה, כתב הרב משה מנחם שפיוואק הי"ד ששימש כרבה של העיירה פאדזאמצע שבפולין. וכך כתב במאמר:

¹³ חוברת קולמוס, אדר א' תשס"ה.

¹⁴ שם.

¹⁵ הרב משה מנחם שפיוואק נולד בשנת תר"מ בעיירה שעניצע שקרובה לוורשא. שימש ברבנות במספר עיירות וערים, חיבר את הספר 'מטה משה' על ארבע חלקי שולחן ערוך. ההוצאה הראשונה יצאה לאור בוורשא בחייו של המחבר. הוא ומשפחתו נספו באושוויץ.

הצעה נכבדה!

אחרי כי בצוק העתים האלה ומסבת המהפכות הנוראות שעברו עלינו, בעו"ה [בעוונותינו הרבים] נהרסו ונחרבו בתי מקדש, וד' אמות של הלכה, זהו בתי מדרש, שלמדו במו תמיד ברבים, בלי הפסק, ואין איש שם על לב, וביחוד בערי השדה, ובבני עניים שמעולם יצאה מהם תורה. ולב מי לא

יתפלץ בהביטו בעין פקוחה, איך שנתרוקנו כל המקומות שרבצו ולמדו בהם תורה לרבים, וכל הישיבות והקבוצות, חברות קנין ספרים, ת[י]קון ספרים, ש"ס וכו', חדלו ופסקו לגמרי בעוה"ר ואין קול וקשב! ואפילו אותם יחידי סגולה, שהי נמצאים מעולם בכל מקומות ומושבות אחב"י המפוזרים, וקיימו בעצם קבעתם עתים לתורה, איזהו שעות במעל"ע [במעת לעת], עתה מחמת גודל טרדות הפרנסה וכלכלה, ומסיבת האי-סדרים בחיי היום, השערוריות, וביחוד היוקר הנורא, שיאמיר מדי יום ביומו כל ראש לחולי וכל לבב דוי, ההכרח יאלצם מלפסוק לקבוע עתים לתורה, ותורה חוגרת שק, ואנחנו מחשים בעת כזאת? הלא טרם כל מוטל עלינו לאזור חיל להחזיר עטרה ליושנה להעמיד את יסודי ת"ת על בסיס נאמן וחזק.

לפ"ד [לפי דעת] מהנכון שנייסד חברה ש"ס כללית, וכל חברינו בדעה החרדים בכל מקומות פזוריהם, יהי מי שיהי, סוחר, פועל, אומן או שכיר יום וסתם מוטרד בעסקיו, ובאיזה מקום שיהי, יקבעו זמן בין תפילת מנחה למעריב ללמוד בחבורה דף גמרא תמידין כסדרן, וכמובן בהגבלה מוקדמת ומדויקת על יום מיוחד, וכל חבר מחויב לקבל על ידי שילמוד בכל יום דף גמרא בעת הזאת, בלי שום וסת הפלגה, ומאליו מובן שיועילו תשלומים ביומו.

כנים הדברים, כי כמה מפריעים ומשטינים ישנם לו לאדם בכל דבר טוב, ביחוד לסוחר בטלטולא דגברי דקשה, או למי שהנו בדרך רחוקה, אבל עכ"פ בעת ועונה שיבוא לשפוך שיחו בין הערבים, בביהמ"ד או ביהכנ"ס, ימצא שם מקום שנזדמנה חבורה שילמדו אותו דף הגמרא הקבוע, וממילא

יהי נקל לו להתאחד עמהם גם עתה בדף שפסק אתמול בביתו ואל יחסר המזג.

ומה נהדר ויפה הי' לקבוע שכל המכתבים וחלופי דברים השונים, שנשלחים מעיר לעיר, וממקום למקום, יוכנסו בדף גמרא של יומו הקבוע לו, ובזה תהא הבקורת, שחברינו לדעה, לומדים כסדר בלי העלמה ואחור. מהנכון שיצעירי אמוני ישראל' שיחי' יקבלו עליהם טכוס והתארגנות דבר זה בסדר ובמשטר, ולפרסם מקודם במי"ע [במכתב עת, כוונתו ליעיתון היומי] 'דער יוד' באיזה יום נחוג התחלה וכדומה, ואולי נכון בלימוד משניות, כדי שגם הצעירים הפועלים החרדים שלא כרעו לבעל [רמיזה כלפי אותם שעם יציאתם למעגלי החיים פרקו עול מצוות 'וכרעו לבעל', היינו לתורות החברתיות ששלטו אז ברחוב], ולא הגיעו ג"כ למעלת לימוד ש"ס, יוכלו להשתתף עמנו ולקחת חבל במצוות לימוד תורה ברבים. או אפשר לייסד שניהם. יהי איך שיהי' עת לעשות לד', וכל ההתחלות קשות, אבל נקל הוא בעזרהי"ת.

משה מנחם שפיוואק

החופק"ק [החונה פה קהילת קודש] דאלעשיץ¹⁶

הרב יחזקאל פרייזר¹⁷

שתים עשרה שנה קודם הכנסייה הגדולה כתב הרב יחזקאל פרייזר זצ"ל, ששימש כרב בניו יורק, ספר בשם 'פורחת הגפן-יום יזרעאל'. הספר יצא לאור בניו יורק בשנת תר"ע, ובו דרשות על התורה. ושם בדרשה הראשונה העוסקת בברכות יעקב לבניו: 'האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', מציע הרב ללמוד את הש"ס במחזור משמיטה לשמיטה ולסיימו פעם בשבע שנים. וכך כתב שם הרב פרייזר (מתורגם מידיש):

¹⁶ פורסם בעיתון דגלנו שנה א' חוברת ז-ח.

¹⁷ הרב פרייזר נולד בשנת תקפ"ט בעיר וירבאליס שבליטא, בשנת תרמ"ד היגר לארה"ב וגר בניו יורק. בשנת תרל"ח יצא לאור בעיר וורשא ספרו 'ציונים לתורה, בו מחולקים הד' ציצית על תרי"ג ציונים ועליהם מסודרים תרי"ג מצות התורה', נפטר בשנת תרע"ה בניו יורק.

גאבאער הייבט יעקב אבינו אן צו ריידען צו די צווייטע קלאס
 וואס האלטען זיך אין די תורה און אידישקייט, צו זיי זאגט ער, הקמנו
 איהר זאלט זיך צו זאמען געבען אין איין קערפערשאפט. איר זייט פילע
 חברה שפין זיך אבער אלע איין חברה, איר קענט איר לערנען יעדער חברה
 אין איר בית המדרש, אבער לערנט אלע זיי זעלבט מסכת, די זעלבע
 פלאט אלע גלייך א התהלה. אלע גלייך א סיום, איר קענט מאכען א
 התהלה ווערט סוכות מוצאי שנת השמיטה, און דענעמאל אין 7
 יאהר ארום דעם סיום. זיי די תורה זאגט סוף שבע שנים במועד שנת
 השמיטה, בהג הסוכות תקרא את התורה הזאת, איך די צייט וועלען
 אלע חברה שפין איין שטימען און צופרידען זיין דאן אזא צווייט
 וועלען צוזאמען קומען וועלען זיי זיך הענגן צוזאמען ריידען און לערנען
 אין זיין בעפרייטעם פיס איין ניישט פיס איין הארץ. דאס זעלבע אלע
 חברה שטענען און דאס גלייכע, איר אלע שוועלען זענען איין זינאן.

לאחר מכן מתחיל יעקב
 אבינו לדבר לכיתה
 [לקבוצה] השניה שאוחזים
 עצמם בתורה ואידישקייט,
 ולהם הוא אומר, הקבצו
 אתם תתאספו בחבורה
 אחת, אתם רואים [נסו

לחשוב] מלא חברות ש"ס כולם קבוצה אחת היא, כל חבורה יכולה ללמוד
 בבית המדרש שלה, אבל כולם לומדים אותה מסכת, אותו הדף כולם שוים
 כולם מתחילים ביחד ומסיימים ביחד, אתם יכולים לעשות התחלה בחומה"מ
 סוכות מוצאי שנת השמיטה, ואז לאחר 7 שנים סיום, כמו שהתורה בעצמה
 אומרת מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה, בחג הסוכות תקרא את התורה
 הזאת, באותו הזמן כל חברות הש"ס יהיו ביחד מאושרים, כששני יהודים
 יפגשו יחד משני עולמות יוכלו לדבר יחד בסוגיא הנלמדת כעת ועי"ז יתחברו
 יחד לחברים עם רצון אחד ועם לב אחד, כמו כן כל החברת המשניות שלומדים
 באותו הסדר, וגם כל בתי המדרש כולם יהיו אחד.

רבי אברהם מרדכי אלתר זצ"ל – האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת"¹⁸

חמש עשרה שנה לפני הכנסייה הגדולה, בשנת תרס"ח (שנת 'יגדיל תורה'), כתב רבי
 אברהם מרדכי אלתר זצ"ל אשר היה בנו בכורו של רבי יהודה אריה לייב אלתר זצ"ל,
 בעל ה'שפת אמת', קול קורא אל חסידיו, בבקשה לקבוע שיעור גמרא בכל בתי
 החסידים (השטיבלאך) בימות החול בכל יום בין מנחה לערבית, כדי לקיים את הכתוב
 (ירמיה יג, טז): 'תנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשך'.

¹⁸ רבי אברהם מרדכי (רוטנברג) אלתר נולד בז' טבת תרכ"ו כבן בכור לאביו רבי יהודה אריה לייב
 אלתר, בעל ה'שפת אמת'. היה ממייסדי 'אגודת ישראל' ועמד בראש מועצת גדולי התורה של התנועה.
 החל לשמש כאדמו"ר בחצר גור שבפולין והיה אחד ממנהיגי היהדות החרדית. ה'שפת אמת' אף נפגש
 עם הרב קוק זצ"ל מספר פעמים. בעיצומה של מלחמת העולם השנייה הצליח להימלט מפולין ולעלות
 לארץ ישראל, גר ונפטר בירושלים מכונה ה'אמרי אמת' על שם ספרו שיצא לאור אחר פטירתו.

רבי אברהם מרדכי אלטר ז"ל
האדמו"ר מגור - העל ה'אמר-אמת'

בקול הקורא פונה הרבי מגור לחסידיו ומבקש:
ממרבית אנ"ש גם הבאים בשנים הטרודים רוב
היום בפרנסה שלא יאבדו את הזמן הפנוי היקר
בדברים בטלים וליצנות אלא יקבעו שעה אחת
אחר תפלת מנחה שעור קבוע בלמוד גמרא עכ"פ
דף אחד עם פירש"י או פרק משניות למי שאינו
יכול ללמד גמרא. ולא יראה ולא ימצא על כל פנים
בשעה זו בבתי החסידים שום הולך בטל, ואפילו
הקובעים עתים לתורה שעות הרבה בלילה אל
יוציאו את עצמם מן הכלל בשעה זו... ואולי יהיה

יותר חיזוק לדבר באיזה בתי חסידים כשילמדו רובם בשעה זו אותו הדף בזו
המסכת.¹⁹

תענית-הרב האו"ן החסיד רב
לא כל בני הזולת ע"ן רבינו
עקיבא איגור ז"ל

רבי עקיבא איגר ז"ל²⁰

רבי עקיבא איגר כיהן כרב במספר מקומות בתחילה בהונגריה
ולאחר מכן בפולין. תלמידו הרב שמואל הלוי וואזנר זצ"ל בעל
'שבט הלוי' מספר, כי הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל היה לומד עם
תלמידיו מידי יום לאחר תפילת שחרית דף גמרא, ומשיעור
קבוע זה נוצר החיבור גליון הש"ס.

קהילת העלישוויא במורביא²¹

מאה שישים וארבע שנים קודם הכנסייה הגדולה, בתקנות פנקס הקהילה נמצא תקנת
לימוד 'דף יומי' בש"ס. אומנם בתקנה זו אין מועד סיום לש"ס כולו, כ"כ נקבע

¹⁹ מגדולי התורה והחסידות ספר כב, עמ' לה-לו.

²⁰ רבי עקיבא (גינז) איגור מכונה בקיצור גם רעק"א, נולד בשנת ה'תקכ"ב. כיהן כרב במספר מקומות
בתחילה בהונגריה ולאחר מכן בפולין. חיבר מספר ספרים ביניהם שו"תים, 'דרוש וחידוש' על הש"ס,
ועוד. היה מגדולי התורה הבולטים בתקופת האחרונים.

²¹ העיר הולשוב; Holešov הקרויה בידיש העלישוויא, עיר במחוז זלין שבצ'כיה, בתחומי מוראביה
ההיסטורית. בעבר שכנה בעיר קהילה יהודית גדולה ורבניה התפרסמו ברחבי העולם היהודי. ביניהם
הרב שבתאי הכהן הידוע בכינוי הש"ך והרב מנחם מנדל מוונגרוב מחבר הספר 'צנצנת המן'.

בתקנות כי הלימוד יהיה דף אחד עם רש"י תוספות ומהרש"א היינו לימוד בעיון. וכך כתוב בספר הקהילה:

מדי יום ביומו תמידין כסדרן חוב מוטל עלינו לחתומים מטה להתאסף בבית אחד... וללמוד בענין רב דף אחד גמרא פירוש רש"י ותוספות ומהרש"א, דהיינו בזה הזמן גמרנו להתחיל מסכת ברכות, עם כל ההלכות, שמורות וערוכות, ומי יתן והיה לבבנו זה עמנו ליראה את השם כל הימים לשמור ולעשות וללמוד הש"ס עד גמירא. לגלי רזין וטמירא, וכשם שזכינו להתחילה כן נזכה ללמדה עד גמירא.

זמן אסיפת החברים יהיה בחצי היום, דהיינו אחר שעה ששית ער שעה שביעית²², ואם ימשך ב"י יותר תע"ב (=תבוא עלינו ברכה).

בית וועד יהיה אסיפת הלימוד של בני החברה אצל הגבאי, כי תיקנו ביניהם בכל שנה ושנה יחדשו ע"פ הגורל גבאי אחר...

הגדת ההלכה יהיה בכל יום מפי איש אחר מבני החבורה, (ב)גלל כן הותקן בינינו שכל אחד מבני החברה יעיין היטב שיעור בגפ"ת ומפרשים²³, כדי שאם יוטל הגורל בחיקו יברר הלכה ברורה בפלפול וסברא... ואם מאן דהו שיפול עליו הגורל לא יוכל להגיד השיעור להיות העדרו העיון, ענש יענש אותו פלוני לקופה של החברה ג"צ²⁴. וגס הותקן בינינו באם שיתרשל אחד מחתומים מטה ולא יבוא, ויפקד מושבו אצל הלימוד ההוא יוקנס לקופה²⁵ הנ"ל א"צ²⁶ רק... באם שאונס הוא, שיהיה על פני השדה בחוץ, או חולשתו או חזותו או זולת זה שאר אונסין, אז פטור הוא מהקנס.

בשבת ויו"ט יהיה זמן הלימוד והאסיפה, ג' שעות אחר חצות היום כדי שלא לבטל מעונג שבת, באשר ששינה בשבת תענוג. וערב שבת שטרודים העם

²² השיעור נקבע לשעות אחר הצהרים, שאז היו עושים הפסקה בעבודה באמצע היום והולכים ללמוד את שיעור הדף היומי

²³ בתקנות נקבע כי אין מגיד שיעור קסוע וכל אחד חייב לבוא מוכן לשיעור והאמצעות גורל נקבע מי יעביר את השיעור.

²⁴ ג' צלימר – 3 מטבעות של אותו מקום.

²⁵ כ"כ נקבע כי חובת השתתפות של הלומדים היא חובה ולא התנדבות

²⁶ א' צלימר – מטבע אחד של אותו מקום.

הרבה, יהיה זמן אסיפה של הלימוד בשחרית תיכף ומיד אחר היציאה מביהכ"נ.

ואלו הן הימים יומא דמפגרי רבנן, שאין זמן הלימוד בעתים הללו²⁷: ערב יום כיפור, וערב ט' באב, ומכל שכן ט' באב, ופורים, וגם אסתר תענית לא הגיד מהרי"ל הלכה לתלמידיו.²⁸

גם זאת נתקן בינינו הח"מ: בימות הגשמים שהלילות ארוכים והימים קצרים והמלאכה מלאכת שמים מרובה, אז יהיה זמן הלימוד של החברים לערב אחר תפילת ערבית.

בהמשך התקנות נקבע כי אם ימות אחד מבני החבורה, אז ילמדו בביתו של המת, לזכות נשמתו.

רבי מאיר ואשתו לא זכו לילדים, ופעמים רבות התבטא רבי מאיר כי רעיון 'הדף היומי' ו'שיבת חכמי לובלין' הם ילדיו. ואכן את רוב הונו ומרצו השקיע רבי מאיר בשני מפעליו אלו.

הדף היומי

רעיון הדף היומי היה רעיון של מספר רבנים במספר תקופות בדברי ימי עמנו, אך רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין שלא זכה לזרע של קיימא ביולוגי משלו זכה והתקבל בזכותו ועל ידו רעיון ייסוד הדף היומי אשר ממשיך מאז ראש השנה של שנת תרפ"ד ועד ימינו לאורך כל השנים.

²⁷ מאחר והלימוד הוא על פי הימים ולא על פי דפים 'החברה' לא קבעה להשלים את הדף החסר מאחר ואין זמן קבוע לסיום המסכת.

²⁸ בספר המהרי"ל בהלכות תענית אסתר נאמר: 'אמר מהרי"ל אין להגיד ההלכה אל הבחורים בתענית אסתר, וסמך לדבר אין אסתר מגדתי.'

ישיבת חכמי לובלין

רעיון נוסף של המהר"ם מלובלין היה ייסוד ישיבת חכמי לובלין, אשר אין המקום כאן להרחיבו, אך גם רעיון

זה היה מהפכני בכך שקיבץ לבניין אחד את הדאגה הרוחנית של בן הישיבה, שיעורים, בית מדרש, ספרייה, וכוד' יחד עם הדאגה לגשמיותו, חדר אוכל, פנימיה, וכדו'.

את הישיבה חשק לבנות בארץ ישראל, ואף אמר לאחד ממקורביו :

אין שלמות במה שאנו בונים בגולה. לא התחלתי לבנות בארץ ישראל, לא הערכתי את הרצון של עם ישראל. יהודים היו נתבעים ונותנים (תרומות) בשביל ישיבה בארץ ישראל. עכשיו רכשתי לי נסיון, עכשיו אני מקווה, ברצות השם, להקים בירושלים ישיבה אשר בניניה בלבד יביישו את בניני האוניברסיטה.²⁹

בשנתו האחרונה תכנן במרץ את עלייתו לארץ ישראל, כהכנה למסע החל ללמוד את סדר זרעים וכן את ההלכות העוסקות במצוות התלויות בארץ יחד עם עשרה מטובי תלמידיו.

בשנת תרצ"ד שינה ר' מאיר ממנהגו והתפלל בשמחת תורה בבית הכנסת של החוזה מלובלין. כששאלוהו לפשר מעשהו, השיב כי הוא נוהג לומר את תפילת ההלל של ליל חג הפסח בבית כנסת זה, ומאחר שהוא מתכנן בחג הפסח להיות בארץ, לכן בא לכאן

²⁹ ר' מאיר מלובלין, הוצאת ביתן הספר, תשי"ג, עמ' 106.

קופת צדקה של ישיבת יח"ל
שנמצאה בגטו וורשא

בשמחת תורה. ר' מאיר נפטר כשבועיים לאחר שמחת תורה, ולא הספיק לממש את רצונו לעלות לארץ ישראל. ונקבר בבית העלמין הישן של לובלין.

לימים הועברו עצמותיו לירושלים ונטמן בהר המנוחות, לא רחוק מידידו הרב מנחם זמבא הי"ד.

כל אדם פועל גילוי תורה ייחודי

יוהנה כל הלומד תורה הוא מוציא מהכח אל הפעל את מציאות חכמתה מצד נפשו, ובודאי אינו דומה האור המתחדש מצד חיבור התורה לנפש זו לאור הנולד מהתחברותה לנפש אחרת, ואם כן הוא מגדיל התורה ממש בלמודו, וכיון שהקב"ה רוצה שיגדיל תורה, הדרך הישר הוא שילמד האדם מצד אהבתו את האור הגדול, שרוצה השי"ת בגילוי מציאותו, שיתגדל יותר ויותר. ומכל שכן לחדש בתורה, שהוא ודאי הגדלת התורה ממש באור כפול.

(אורות התורה ב, א)